

UN CÒCTEL EXPLOSIU

Tot seguit del desenllaç del referèndum britànic sobre la permanència o eixida de la Unió Europea, l'estat d'ànim generalitzat –i no sols entre els europeistes més convençuts–, era fortament depressiu. Es valorava, i n'hi havia raons, com un gran fracàs de la Unió. Per primera vegada un Estat se'n volia separar. Fins ara el que hi havia era una cua d'aspirants a afegir-s'hi. La sortida del Regne Unit és un símptoma del declivi de la UE, assetjada a hores d'ara per tota mena de problemes i abocada a una Reforma en profunditat.

Però la síndrome d'eixida de la Unió s'estén. Un 48% dels holandesos veurien amb bons ulls aquesta possibilitat. I les forces, ascendents, del populisme de dretes branden sistemàticament l'animadversió envers la UE com un dels seus lemes. Un populisme de dretes que mobilitza sentiments populars difusos que a la fi quallen en imatges simples o reduccionistes: la Unió Europea és un ens incontrolable que ens fa la vida més difícil. Les polítiques d'austeritat que imposa tendeixen sistemàticament a retallar les prestacions socials. Alhora, la llibertat de moviments que promou afavoreix l'entrada incontrolada d'immigració. I la globalització financera a la qual s'ha sumat amb entusiasme estimula la inestabilitat econòmica dels països i l'imperi sense limitacions del capitalisme financer.

Es pot pensar que hi ha molt d'exagerat en aquestes apreciacions, però sens dubte tenen un fons de veritat. I a més, són àmpliament compartides. Analistes seriosos com Dani Rodrik, de la Universitat de Harvard, ja havien advertit del risc d'empènyer la globalització econòmica «més enllà de l'abast de les institucions que regulen, estableixen i legitimen els mercats». La hiperglobalització en els àmbits del comerç i les finances promou un mercat mundial integrat, però també genera l'esquinçament intern de les societats. Un segment nombrós, molt nombrós, de les societats està integrat pels anomenats perdedors de la globalització, que expressen el seu malestar i es rebel·len.

La globalització ha comportat avantatges econòmics, però genera divisió entre guanyadors que disposen dels recursos de formació i les aptituds per beneficiar-se'n i els que no hi arriben. La desaparició del comerç tradicional, la pèrdua de llocs de treball en alguns serveis per la digitalització, la deslocalització de la producció directa a la perifèria, van en aquesta línia. Bàsicament hi ha un ressentiment cada vegada més accentuat davant la pèrdua de control. Les institucions polítiques estatals són impotents enfront de les grans forces globals que s'han posat en moviment. I la Unió Europea no ha estat dic de contenció, ans al contrari.

Si hi afegim la realitat i potser sobretot la imatge d'una immigració descontrolada que posa en risc la disponibilitat de treballs elementals o de prestacions mínimes de l'Estat del Benestar, el còctel sembla explosiu. Més encara si intervé el factor ètnic o religiós, que desplaça el conflicte a un terreny d'alta tensió. És el terreny adobat per a l'extrema dreta, que es presenta arreu amb un embolcall nacionalista, nativista, identitari, defensor dels pobres i més febles, dels perdedors de la globalització. És una pretensió, naturalment, espúria i fal·laç, mentidera i tramposa.

La Unió Europea haurà de refundar-se sobre nous paràmetres, sobre la base d'un nou pacte social. La seua dissolució seria una pèrdua incommensurable. A partir d'aquí, l'esquerra europea, en totes les seues expressions, també haurà de refer-se. La seua «abdicació», com ha dit Rodrik, planteja un risc enorme. Perquè deixa camp lliure a forces que ja una vegada varen provocar una devastació inimaginable.

Com ha apuntat Enzo Traverso, el populisme de dretes es podria radicalitzar (sobretot en cas d'un esfondrament de la UE) i evolucionar cap a formes imprevisibles. Podria esdevenir finalment la forma actualitzada del feixisme. Caldria llavors apel·lar a l'antifeixisme. Confiam que la cosa no siga tan greu. I tanmateix...